

Simó de Montfort i la moneda de Carcassona

M. CRUSAFONT I SABATER

La felix descoberta de dos tipus carcassonesos inèdits¹ ha vingut en moment oportú a afegir dades ben precioses a un estudi de llarg temps en curs sobre l'ordenació de la sèrie comtal de Carcassona.

El nostre primitiu treball reprenia el fil d'un altre estudi anterior i s'originava en les dades que ens oferien els documents d'adquisició dels comtats de Carcassona i Rasés pels comtes de Barcelona a mitjan del s. XI.² S'ajudava també de les dades i reflexions del nostre amic Michel Dhénin, ran de la descoberta del tercer tresor del castell comtal de Carcassona.³

No cal dir com ens és avinent i útil l'aportació de dos tipus monetaris nous i com aquesta descoberta ha influït perquè decidíssim de tombar definitivament les nostres reflexions vers aquest escrit malgrat ens manquin encara algunes informacions d'interès.⁴ Amb les notes que seguiran assajarem de posar un xic d'ordre a un tema tan complex com controvertit.

Abans que res donarem, però, la descripció dels tipus nous.

1. Agraïm la col·laboració de Mme. Joussemet, conservadora al Museu Puig de Perpinyà qui s'encarregà de fotografiar la peça i de fer diferents consultes i a M. Dhénin, conservador al *Cabinet de Médailles de la Bibliothèque Nationale* a París per les seves observacions.

2. M. CRUSAFONT. «Monedes catalanes del Llenguadoc i Provença». *I Simposi Numismàtic de Barcelona*. Barcelona 1979. Vol. II. pp. 251-277.

3. M. DHÉNIN. «Le troisieme trésor monétaire du Chateau Comtal de Carcassonne (1975)». *Bulletin de la Société d'Etudes Scientifiques de l'Aude*. T. LXXVI, 1976, pp. 189-199.

4. Ens hauria calgut una comprovació sistemàtica a les publicacions numismàtiques, sobretot les franceses posteriors a A. Dieudonné (*Manuel de numismatique française*, t. IV, París 1936), per bé que Dhénin no assenyala novetats al seu treball abans citat, del 1976. Igualment ens hauria agradat poder aprofundir en aspectes d'història general i particularment en documentació de base (cartularis, etc), treball difícil de fer per la manca de bibliografia al nostre país.

Les noves monedes

El primer tipus és un òbol amb apariència de billó, que respon a la següent descripció:

a/ BERNARDUS CO Creu equilateral patada. Anella interior
 r/ CARCASONA CIVI TATE, en cercle, omplint el camp
 P: 0'46 grams Ø: 14 mm Inèdita
 Trobada en superfície, prop d'Axat.

L'altre tipus és també un òbol de billó:

a/ SIMO COMES (S ajagudes, ME nexades) Creu interior patada. Creixent al primer espai i punt al quart.
 r/ CARCASON' S barrada
 p: 0,45 grams Ø: 14 mm. Inèdita
 Troballa fortuïta al terme de Mousc, entre Lèzignan i Carcassona.

Si la primera peça descoberta és important, dins una sèrie sempre escassa d'exemplars, la segona no dubtem a qualificar-la de sensacional.

El primer òbol ens aporta el valor meitat per a un diner atribuït a Bernat Ató (1083-1120 / 1124-1130). Es tracta del tipus 3794 de Poey d'Avant.⁵

El segon òbol té una importància històrica extrema per dues raons. Primer perquè ens dóna el primer testimoni numismàtic del domini de Simó de Montfort al comtat de Carcassona i la primera moneda genuïna coneguda⁶ del cap dels croats enviats al Llenguadoc amb el pretext de combatre el catarisme i amb l'objectiu real de destruir la seva autonomia en benefici de França. Segon perquè ens allarga les emissions carcassoneses fins la segona dècada del s. XIII.

L'origen carcassonès de la peça és fora de dubte pel seu explícit revers i l'atribució a Simó de Montfort és indiscutible perquè Carcassona no va tenir cap altre comte de nom Simó. D'altra banda cal remarcar el barrat de la S, tal com es dóna en les lletres R i G del seu immediat antecessor Ramon Roger Trencavel (1194-1209).

L'autenticitat de la peça és indubitable un cop examinada curosament i resta del tot reforçada pel seu origen en una troballa feta, a més, ben a prop de la ciutat emissora.

Tingué temps però d'emetre moneda Simó de Montfort com a vescomte de Carcassona? Certament que sí.

5. F. POEY D'AVANT. *Monnaies féodales de France*. Paris 1860. Les referències a aquest autor corresponen sempre a aquesta obra.

6. En comunicació escrita a Mme. Joussemet, M. Dhénin assenyalava l'existència d'un òbol tolosà de Simó de Montfort, obra d'un falsari de principis de segle (*Revue Numismatique*, 1936, pp. 317-326).

37

63

El mes d'agost del 1209 els «croats» de Simó de Montfort entraven a Carcassona. Unes setmanes abans havien obtingut Besiers on hi havien fet un terrible carnatge. La intervenció del rei Pere I estalvià això als carcassonesos que perderen, però tot llurs béns, cases i terres. Malgrat tot, encara Pere I assajava de trobar una sortida al conflicte a fi d'evitar l'enfrontament a ultrança. Així el 1210 el rei rebia homenatge de Simó de Montfort per Carcassona i el 1211 es pactava el matrimoni del fill de Pere I, Jaume (el futur Conqueridor), amb la filla de Simó, de nom Amicia. Pere I cercava d'atreure's l'ambició «croat», cosa que no assolí. En qualsevol cas, Simó seguia detentant el domini de Carcassona. L'any 1213 derrotava i occia al rei Pere I a Muret i el 1215 el papa sancionava la legitimitat de les seves possessions al Llenguadoc.

No és fins el 1218 que el domini de Simó fineix, en trobar la mort davant els murs de Tolosa. El seu senyoriu sobre Carcassona, legitimat per Pere I (1210) i pel papa (1215) havia durat, doncs, 9 anys. Hi havia per tant temps suficient per a una emissió monetària. Aquesta no fou pas, però, la conseqüència d'un domini consolidat. El conflicte armat no va cessar mai i Simó degué fer l'emissió monetària més aviat com una forma de segellar la seva possessió del comtat. Degué ésser una encunyació curta i això explica que hagi tardat tant a arribar-ne un testimoni.

Ja veurem que el nou tipus de Simó de Montfort ens ajuda també per a l'ordenació de la sèrie carcassonesa.

Abans de cloure aquest apartat referent a novetats monetàries del comtat de Carcassona ens cal assenyalar un altre aspecte de les seves amonedacions.

El taller carcassonès té antecedents carolíngis. Els primers amonedaments que revelen un primer pas vers l'allunyament dels models regulars francs són uns diners amb llegendes del tipus GRATIA DI REX i CARCASONA CI que porten al camp elements del monograma odònic. Tal com fa observar Poey d'Avant,⁷ l'allunyament d'aquest regnat sembla evident per les alteracions que presenten tant el monograma com les llegendes. Es tractaria, doncs, d'un tipus potser immobilitzat, però que té ja característiques de transició vers un amonedament autònom. A continuació cal situar un altre grup de monedes que, tot mantenint les restes del monograma odònic porten ara llegendes del tipus CIVITATES d'una banda i CARCASONA de l'altra. Es tracta d'un amonedament anònim, ben adient per una fase final de trànsit vers l'apropiació de l'amonedament i que hom sol atribuir al temps de Roger el Vell (957-1012). Poey d'Avant, en base a la presència exclusiva del nom de la ciutat arriba a parlar d'una municipalització de l'amonedament.⁸ Creiem que no és pas necessari arribar a aquest extrem i que hi ha prou exemples de monedes de transició amb ambigüitats, justificables per la inseguretat de la le-

7. Op. cit. pàg. 270 on diu que potser hi va haver també emissions en els temps d'Eudes. Assenyala també (pàg. 271) que aquest tipus s'acosta molt a d'altres monedes de Tolosa.

8. Ibid. pp. 271-272.

galitat de la usurpació, més que no pas per una acció del municipi que sembla un xic extemporània. L'existència de tipus a nom dels successors de Roger el Vell, força semblants a aquestes monedes, fan també avinent una atribució del tipus anònim CIVITATES/CARCASSONA al propi Roger el Vell.

Cal advertir que Caron⁹ va arribar a dubtar de l'existència dels diners que comentem ja que no va poder verificar la lectura de cap exemplar i, en canvi, va poder comprovar que un dels descrits per Poey era del tipus GRATIA DI REX. Això el portà a sospitar que el tipus CIVITATES no existia i que es tractava de peces amb alteracions més o menys importants de la llegenda GRATIA DI REX. Fa uns anys va aparèixer al mercat un fons relativament important de diners del tipus CIVITATES, probablement provinents d'una troballa i així s'han esvanit tots els dubtes. La troballa aportà també òbols d'aquest tipus, fins llavors inconeguts.

Als dos tipus nous, ara descoberts, cal doncs afegir encara l'òbol atribuït a Roger el Vell i que no sabem si ha arribat a ésser descrit. Al catàleg donarem descripció completa de l'exemplar que hem pogut examinar.

La sèrie monetària carcassonesa. Atribucions anteriors.

Tot propòsit d'atribució i ordenació de la sèrie comtal carcassonesa ha d'afrontar els següents problemes:

1. Existència de monedes anònimes. Expliciten, però, la pertinència a Carcassona.
2. Existència de monedes amb dos noms comtals i sense explicitar el nom del taller emissor.
3. Reiteració dels noms Roger, Ramon i Bernat, en els titulars comtals.
4. Situacions de condomini entre diferents germans o parents, amb emissió de moneda simultàniament en alguns casos.
5. Extremada raresa de la major part dels tipus.

La suma d'aquestes dificultats havia produït hipòtesis molt diverses. Algunes d'elles arribaven, però, al grotesc. Així Poey d'Avant atribuïa el grup de diners a nom de Ramon al fill de Roger el Vell, tot sabent i afirmant ell mateix que això no era possible perquè Ramon premorí al seu pare. La qüestió era no donar-los als nostres Ramons Berenguers, possessors del comtat per un període no pas migrat. Cal assenyalar però que Fillon si que havia fet aquesta atribució molt més racional. Un altre tipus, erròniament llegit per Duby BROX COTE sofrí diferents hipòtesis atributives fins que el mateix Poey ho «arreglà» dient que deuriem pertànyer «à un Roger quelconque».¹⁰ Com veurem, l'aparició de nous exemplars permeté l'atribució correcta.

9. E. CARON. *Monnaies féodales françaises*. Paris 1882. pp. 202-203. Ens referirem sovint a aquesta obra, complement obligat de la de P. d'Avant.

10. Op. cit. pàg. 279.

El cas més curiós el protagonitzà, però, G. Savés en atribuir a Andorra un diner carcassonès de Pere Ramon. Saves, ignorant l'atribució feta amb anterioritat per Chalande i Caron interpretà la cara que porta la forma alterada RAMANDO per ANDORAIE, tot canviant l'ordenació de les lletres i la lectura de la M. Es tracta, és cert, d'una llegenda sens indicació de principi de lectura, però, tal com ho argumentarem el seu dia, l'atribució de Saves no tenia versemblança.¹¹

Enmig d'aquestes confusions més o menys excusables, el grup carcassonès restava, però, bastant ben delimitat sinó del tot atribuït i quan menys dues atribucions sembla que les podrem prendre encara avui per bones sens dificultat.

Es tracta d'una banda del grup anònim amb CIVITATES/CARCASONA que abans hem comentat i que semblen pertànyer a Roger el Vell. Podem afegir que el seu grup de pesos és el més alt del conjunt estudiat i per tant és ben avinent que encapçali la sèrie propiament comtal. L'altre tipus clar és el diner amb llegenda PETRUS EPI, que hom completa a EPI(SCOPUS) i que es pot atribuir sens dificultat a Pere, fill de Roger el Vell i bisbe de Girona, el qual encunyava, però, en la seva qualitat de comte en part de Carcassona, com ho expressa el revers de la moneda: CARCASONA.

Tots els altres tipus són susceptibles de discussió. Vegem ara quines dades ens poden ajudar a un assaig d'ordenació i atribució.

Les troballes del castell comtal de Carcassona

L'any 1923 fou trobat un petit tresoret al castell comtal de Carcassona. Contenia unes vint peces (diners i òbols) d'aquell tipus que Duby havia llegit erròniament BROX COTE i fins llavors no retrobat.

Josep Cals, que estudià el tresoret,¹² establí que la lectura correcta era R ROG COTE, que interpretà R(amon) ROG(er) CO(m)TE, tot atribuint el tipus a Ramon Roger Trencavel (1194-1209). Més tard aparegué un segon tresoret que contenia dos Kg. de diners melgoresos.

L'any 1975, un tercer tresoret, curosament estudiat per M. Dhénin confirmava definitivament la hipòtesi de Cals. Es tractava d'un conjunt de 216 peces, 214 de les quals pertanyien a Ramon Roger Trencavel. Les dues restants eren dos òbols barcelonins d'Alfons I el Cast (1162-1196). La presència dels òbols d'Alfons i la reiteració de troballes al castell comtal conduïa amb raonable certesa al setge de la ciutat per les tropes de Simó de Montfort l'any 1209.¹³

11. G. SAVES. «La moneda comtal andorrana». *Poble Andorrà* 4 de gener 1979. M. CRUSAFONT «De moment no hi ha moneda comtal andorrana». *Poble Andorrà* 1 de febrer de 1979. Vid. recensió d'A.M. Balaguer a *Acta Numismàtica* IX.

12. «Quelques notes de numismatique interessant la cité de Carcassonne. I. Deniers et mailles du vicomte Raymond-Roger Trencavel». *Mémoire de la Société des Arts et des Sciences de Carcassonne*, III ser.t.II. 1927, pp. 61-66.

13. Op. cit. pàg. 197.

L'aclariment del tipus i la fermesa de l'atribució ens donaven un altre punt sòlid per a la construcció d'una hipòtesi d'ordenació del difícil amonedatge carcassonès.

Els tipus catalans

En enfocar la revisió de les possibles emissions catalanes al Llenguadoc i la Provença¹⁴ ens cridà tot seguit l'atenció l'existència dels diners carcassonesos a nom de Ramon i que ningú, llevat de Fillon, sabia on encaixar.

Si Poey d'Avant arribava a la solució absurda que hem assenyalat abans, Chalande proposava d'atribuir a Pere Ramon (1012-1061), a Guillem Ramon (1012-1061) o bé a Ramon Guillem (1043-1068), fill de l'anterior.¹⁵ Ja comentarem al seu moment la manca de base de les dues primeres atribucions, ja que, cas de simplificació hom hauria pres el primer dels noms (Pere, Guillem), més que no pas el segon. Així ho trobem, per exemple a Barcelona on Ramon Borrell és designat a la moneda en la forma Ramón i Ramon Berenguer I apareix al mancús bilingüe en la forma RAIMUNDUS COMES. Quant a Ramon Guillem, ja veurem que resta clarament encaixat en una branca lateral que sembla tenir drets ben migrats a la sobirania del comtat.

L'any 1067 i en ocasió de la mort de Roger III o Roger Pere (1060-1067), els comtats de Carcassona i Rasés foren adquirits per Ramon Berenguer I de Barcelona per una crescuda suma de moneda d'or. Tot sembla indicar que els comtats eren inicialment destinats al fill de Ramon Berenguer I de nom Ramon, és a dir, al futur Ramon Berenguer II, de sobrenom Cap d'Estopes. Al pare i al fill reteren hominatge els carcassonesos un cop aconseguida l'adquisició.¹⁶ Segons sembla, el comte Ramon Berenguer I canvià de parer més endavant i així en el testament deixà tot el seu patrimoni en proindivís entre els seus dos fills, inclosos els comtats de Carcassona i Rasés. En morir Ramon Berenguer I el 1076, Ramon Berenguer II rebé amb disgust la nova d'haver de compartir aquells comtats i, de fet, no acceptà de fer-ho fins el 1080, en virtut d'un pacte de concòrdia. El 1082 moria, però el Cap d'Estopes i poc després Bernat Ató usurpava els comtats, sens que Berenguer Ramon II ho pogués evitar. La cronologia dels dominis és doncs la següent:

14. Op. cit. El tema el reprenguérem a M. CRUSAFONT. *Numismàtica de la Corona catalano-aragonesa medieval*. Madrid 1982. pp. 52-53, 54 i 57.

15. Chalande. «Monnaies baronales et episcopales de la province de Languedoc» dins Devic-Vaissete. *Histoire de Languedoc*, t. VII. Tolosa 1879, pp. 388-418.

16. Vid, resum i fonts de la qüestió a M. Crusafont. *Numismàtica...* op. cit. pp. 52-54.

Fins el 1067	Roger III
1067 - 1076	Ramon Berenguer I
1076 - 1080	Ramon Berenguer II
1080 - 1082	Ramon Berenguer II - Berenguer Ramon II
1082 - 1083	Berenguer Ramon II
des del 1083	Bernat Ató

El domini barceloní, en aquesta primera etapa s'havia mantingut, doncs, durant 16 anys. Si Roger III i els seus antecessors havien batut moneda, Si Bernat Ató ho havia fet també, és creïble que les emissions s'aturessin precisament amb els Ramons barcelonins que, des de molt enrera batien moneda a Barcelona ?. Un Ramon Berenguer I que havia arribat fins i tot a batre el mancús bilingüe d'or a Barcelona, deixaria en vaga la seca de Carcassona?

Poeys d'Avant diu que els comtes barcelonins preferiren d'introduir la moneda barcelonina,¹⁷ però no aporta la més mínima prova al respecte. D'altra banda

17. Op. cit. pàg. 275. Segons ell els comtes de Barcelona «inondèrent le pays de leurs espèces». Es tracta, certament, d'una simple suposició sense fonament. Darrerament s'han realitzat notables avenços en el coneixement de la circulació monetària comtal i res sembla revelar aquesta «inundació». Vid. M. CASTAING-SICARD. «Monnaies féodales et circulation monétaire en Languedoc (X-XIII siècles)». *Cahiers de l'Association Marc Bloch de Toulouse*. Núm. 4.1961 on mostra un panorama de monedes que no ultrapasen el domini local, gairebé ciutadà, com és el cas de la moneda carcassonesa i d'altres que es disputen l'espai llenguadocià com són el melgorès, el morlà i el tolosà. En aquest context el barceloní no sembla pas jugar-hi cap paper. D'una forma més precisa G. Depeyrot s'ha preocupat del paper dels numeraris exteriors. De l'anàlisi de 95 troballes resta exclusivament la presència dels dos òbols barcelonins d'Alfons I al tresor de Carcassona acompanyats de 214 diners i òbols carcassonesos que ja hem assenyalat. Depeyrot conclou, doncs, que la penetració és insignificant. Vd. G. DEPEYROT. «Les trésors et la diffusion du numéraire féodal». *Trésors et émissions monétaires du Languedoc et de Gascogne (XII-XIII siècles)*. Toulouse 1987, pp. 53-86, esp. pàg. 80. Els estudis d'Anna M. Balaguer sobre circulació catalana comtal mostren que el barceloní no tenia força el s. XI per assajar una tal penetració i que tot el seu esforç es centrà (però a partir del s. XII, no abans) a substituir els diferents amonedaments comtals d'àmbit català. Aquesta expansió es veurà seriosament dificultada a principis del x. XIII justament per la penetració del melgorès, afavorida probablement per les emissions de doblenc, llei massa baixa, fetes per Jaume I el 1222. No serà fins després d'una llarga lluita que el barceloní reprendrà un paper hegemònic. En aquestes condicions no es pot esperar una penetració llenguadocià i menys en el x. XI. Per aquesta cronologia és lògic esperar, en canvi, uns amonedaments dels comtes catalans a Carcassona, com, en tot cas, ho feien a Girona i alternativament a Vic. Vid. A. M. BALAGUER. «La circulation de la monnaie féodale française dans la péninsule ibérique». *Trésors et émissions monétaires du Languedoc et de Gascogne (XII-XIII siècles)*. Toulouse 1987. pp. 93-110, i sobretot el seu *Historia de la moneda catalana comtal*. Tesi doctoral inèdita presentada a la Universitat Autònoma de Bellaterra el 21 de juny de 1989. L'únic efecte de penetració el dona la lleu circulació d'or que M. Castaing sembla detectar documentalment després de l'adquisició dels comtats de Carcassona-Rasés. Op. cit. pàg. 67. Cessa, però, molt aviat.

no ha arribat encara a Catalunya el moment de la concentració de tallers. L'interrupció a Carcassona és doncs molt poc versemblant.

No hi ha dubte que l'existència dels diners a nom de Ramon no fa més que reforçar les nostres suposicions. Així doncs, és clar que la solució d'identificar els diners de Carcassona a nom de Ramon amb les emissions de Ramon Berenguer I i Ramon Berenguer II és la més coherent tant històricament com numismàticament. Aquests diners presenten pesos semblants als de Roger Pere i lleugerament superiors que els de Bernat Ató. Els tipus segueixen encara la tradició de Roger el Vell, amb creu interior patada i en un dels tipus les lletres LV+, justament les mateixes que trobem en el camp del diner de Pere bisbe i semblants a les emrades per Roger Pere, que són OV+.

La distinció entre els diners a nom de Ramon atribuïbles als dos Ramons Berenguers es fa molt difícil. Potser resulta però avinent de suposar més arcaics (i per tant de Ramon Brenguer I) els diners que porten LV+, seguint la tradició anterior i més moderns (i per tant del Cap d'Estopes) els que porten altres tipus de lletres en el camp. Així caldria donar al Cap d'Estopes el diner que porta tres I al voltant d'un anell central (P. d'Avant 3782) i el que porta les lletres RIV (Caron 331) amb creixent i anellet a la creu. L'atribució del darrer es podia encara reforçar per l'observació de Caron en el sentit que aquesta peça sembla copiar el diner del comte tolosà Ponç (1037-1060).¹⁸ Aquestes foren les nostres classificacions per al treball de conjunt sobre les monedes catalanes medievals.¹⁹ Ja veurem que un d'aquests darrers diners pot tenir altra atribució possible.

Un altre tipus monetari carcassonès mai aclarit fins llavors, troba també la seva explicació tenint en compte la intervenció catalana. Ens referim al diner, fins ara conegut en un únic exemplar trencat, que porta a una cara creu passant i lectura BIAQUILIO o BIAQUINO i a l'altra les lletres TAE en el camp i llegenda CARASONACI. Després de diferents formes de lectura a partir d'una ordenació LIOBAQI (Lelewel, Poey d'Avant) la conclusió de Caron era que podia tenir quelcom a veure amb Barcelona i la situava el 1067.²⁰

Diferents autors francesos havien relacionat les peces amb creu passant amb l'amonedament barceloní i quan apareixia aquest element a Carcassona pensaven en la influència tipològica de Barcelona. Aquest raonament no té fonament perquè hi ha peces de Bernat Ató que porten ja la creu passant, que no sorgeix a Barcelona fins al regnat d'Alfons I, posterior. És possible que aquests autors s'enganyessin per la peça inventada per Salat de l'antic or barceloní²¹ o de la mala

18. Op. cit. pàg. 204. Caron hi creu veure la creu nexada amb P que forma una espècie de crismó al tipus de Ponç. En realitat, però, en el dibuix del diner de Ramon sembla més aviat que hi hagi un creixent. Més endavant comentarem aquest tipus.

19. *Numismàtica...* op. cit. Tipus 55-56-57.

20. Op. cit. pàg. 205.

21. J. SALAT. *Traitado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña*. Barcelona 1818. P. 178. L'atribueix a un comte Berenguer.

lectura del diner d'Alfons I que havia estat atribuïda al comte Guifré.²² El fet real és que la creu passant apareix abans a Carcassona que a Barcelona.

Pel que fa al diner amb BIAQINO, nosaltres concloïrem que podia referir-se a un moment de represa de la sobirania catalana sobre Carcassona. Ja el 1107 hi havia hagut a Carcassona una breu revolta pro-catalana i el 1112, davant l'arribada dels exèrcits de Ramon Berenguer III, Bernat Ató en reconegué l'alta sobirania, obtenint el comtat en feu. El 1120 els carcassonesos no es conformaren amb aquesta situació, es revoltaren i expulsaren Bernat Ató, reconeixent com a únic i legítim comte Ramon Berenguer III. Aquesta situació es mantingué durant quatre anys, és a dir, fins el 1124. En aquesta darrera data Bernat Ató tornà a recuperar el comtat sens que Ramon Berenguer III hi pogués intervenir. Es però perfectament possible que en el temps de plena sobirania es batés una moneda expressiva del nou lligam barceloní-carcassonès. Aquesta seria el diner BIAQINO/CARASONACI a què ens referim.

Dades doble l'adquisició dels comtats

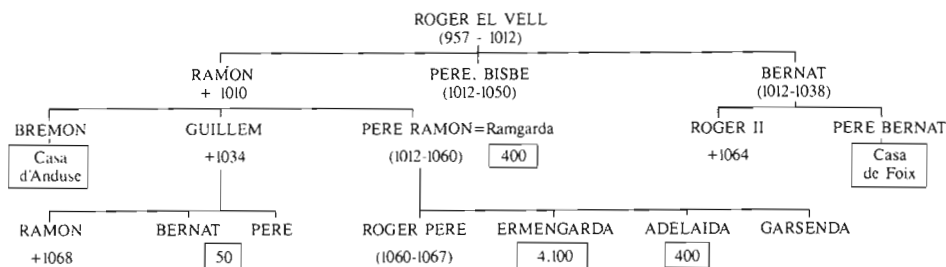
A partir del 1067 el comte de Barcelona Ramon Berenguer I i la seva muller Almodis iniciaren l'adquisició dels retalls de sobirania sobre els comtats de Carcassona i Rasés, repartits entre diferents parents del darrer comte Roger III. Com bé diu Sobrequès, els possessors de partícules de sobirania canviaren aquest difús patrimoni per les unces d'or cantants i sonants que els hi oferien els comtes barcelonins.²³ Una anàlisi de xifres pagades i dels seus beneficiaris ens dóna una idea bastant precisa de quins eren els detentors de parts substancials de la sobirania comtal i quins en podiel al·legar una possessió més allunyada o dubtosa. Amb aquestes dades podem refer amb molta més seguretat la línia successòria carcassonesa que seguia una línia mestra i no es subdividia pas tan senzillament en funció del nombre de parents. També cal tenir presents altres fórmules compensatòries com ara la segregació del comtat de Foix que degué dotar una de les branques del tronc comtal carcassones a canvi, és de creure, a la renúncia als drets sobre el patrimoni de la branca principal.

Al *Quadre I* hi podem veure l'arbre successori a partir de Roger el Vell (957-1012). Podem prescindir de la línia parel·lela que parteix d'Ot de Rasés, possessora també de drets al comtat, perquè aquesta s'extingeix el 1065, és a dir, dos anys abans que s'iniciés l'operació d'adquisició i els drets havien revertit a la casa de Carcassona.

22. Ibid. Vid. discussió a J. BOTTE I SISÓ. *Les monedes catalanes*. Vol II. Barcelona 1909 pàg. 30.

23. S. SOBREQUES. *Els grans comtes de Barcelona*. Barcelona 1980. Hem reduït a unces les xifres aportades per aquest autor, tenint present el tipus de moneda d'or corrent en aquell moment.

QUADRE I

A la mort de Roger el Vell sembla que s'estableixi un condomini entre les tres branques originades pels seus tres fills mascles. Només Ermessenda, mulle-rada amb Ramon Borrell de Barcelona sembla restar sens drets sobirans. Dels tres fills mascles ja hem vist que el primogènit, de nom Ramon, havia premort al pare, de manera que els tres co-dominadors del comtat serien Pere Ramon (1012-1050), és a dir, Pere, fill de Ramon; Pere, bisbe de Girona i Bernat.

La sobirania de Pere, bisbe de Girona ens és ben explícita per la moneda que va encunyar. Sembla clar, doncs, que Bernat, l'altre germà, degué disfrutar de drets semblants. A partir d'aquest nivell, però, sembla observar-se un diferent comportament que dóna prioritat als hereus de cada branca. Així Pere Ramon té el condomini, però no els seus germans Guillem ni Eremon. Semblantment, dels fills de Bernat només Roger sembla haver tingut la sobirania i no pas Pere Bernat, que originarà la casa de Foix ni Bernat de Bigorra.

La manca de successió de Pere bisbe i l'extinció de la branca que hauria pogut originar Roger, fill de Bernat, porten la plenitud (o la quasi plenitud) de la sobirania a Roger fill de Pere Ramon o Roger Pere (1060-1067), designat com a Roger III.

La mort de Roger III el 1067 és la que planteja el problema successori ja que no tingué fills. Les hereves podien ésser les germanes: Garsenda, mulle-rada amb Ramon II de Narbona, Ermengarda, mulle-rada amb Ramon Bernat Trencavel i Adelaida, mulle-rada amb Guillem de Cerdanya.

Si entrem ara a analitzar les quantitats percebudes ens podem reafirmar en la solidesa del domini adquirit per la línia de Pere Ramon i del seu fill Roger III o Roger Pere. Efectivament, és simptomàtic que Ramgarda, vídua de Pere Ramon i mare per tant de Roger III, arribi a percebre 400 unces. Les percepcions de les germanes de Roger III són ben desiguals, la qual cosa mostra que mort Roger III hi havia una hereva principal, Ermengarda i que els drets de les altres dues es consideren secundaris. Així Ermengarda s'endú la part del lleó: 4.100 unces, mentre que Adelaida percep només 400 unces (el mateix que la mare). No ens costa que Garsenda arribés a cobrar res, però tampoc podem estar segurs de disposar de la documentació completa. En qualsevol cas, l'abisme de percepció

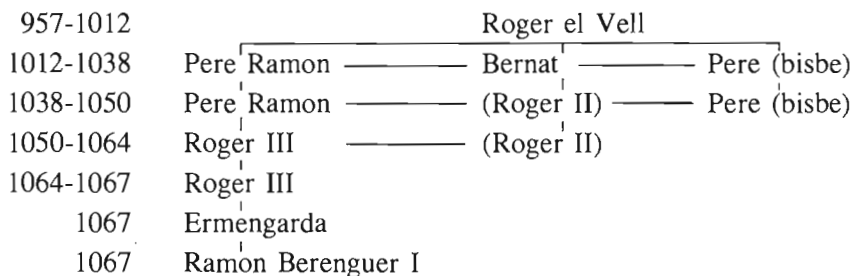
entre Ermengarda i l'altra germana Adelaida és prou significatiu. Cal també tenir present que el futur usurpador del comtat, Bernat Ató, reconegut pel comte de Tolosa, era el fill d'Ermengarda, la qual cosa confirma la línia dels drets successoris.

¿Quins foren els altres perceptors? El més fort fou el comte de Tolosa que s'emportà 1.000 unces. Els seus drets eren probablement nuls, però Ramon Berenguer comprava així la seva acceptació, tal com assenyala Sobrequès²⁴ o bé li acceptava de tenir una certa alta sobirania sobre el comtat. Pel que fa als altres parents, només ens consta que Bernat Guillem i Pere Guillem perceberen 50 unces, xifra irrisoria que demostra el poc fonament de voler atribuir-los, tal com hem dit abans, les monedes a nom de Ramon. No consta que llur germà Ramon percebés res, però en qualsevol cas era en el mateix pla de drets que els seus germans, és a dir, lluny del gruix fonamental dels drets successoris. No consten tampoc percepcions dels Roger de la branca de Foix, descendents de Bernat i probablement compensats amb aquesta adquisició territorial que es desmembrava de l'antic espai carcassonès. Tampoc consten percepcions a favor de Bernat de Bigorra, un altre dels fills de Bernat.

Així doncs, de les 5.950 unces esmerçades, 1.000 anaren al comte de Tolosa per raons polítiques al marge dels drets pròpiament successoris i les 4.950 restants s'abocaren a la línia de Pere Ramon-Roger III. La branca de Bernat sembla quedar completament al marge, potser perquè els drets successoris que li pertanyien s'havien extingit amb Roger II, mort el 1064.

Dins la branca de Pere Ramon-Roger III, les 4.950 unces es reparteixen de molt diferent manera: 4.100, és a dir, el 83 % van a Ermengarda, que cal considerar l'hereva principal. Dues fraccions de 400 unces, és a dir fraccions que no arriben al 10 % compensen parents immediatament laterals a la línia d'hereus: Ramgarda, esposa vídua de Pere Ramon i Adelaida, germana d'Ermengarda. Només 50 unces, és a dir, un 1 % van a una branca paral·lela de descendents de germans de Pere Ramon.

Podem, doncs, concloure que les situacions de domini es succeïren de la següent manera:

24. *Els grans comtes...* op. cit.

Aquesta conclusió ens permet d'atribuir amb fonamentada seguretat algunes de les monedes dubtoses. Així la que porta PITRUS CO/RAMANDO convé a Pere Ramon. D'una banda afegeix la partícula CO(MES) per a distingir-se del seu oncle Pere, bisbe, que també emet moneda, probablement al mateix temps. De l'altra assenyala la seva filiació RAMANDO, és a dir, fill de Ramon, primogènit de Roger el Vell, ja que aquesta és la línia que li dona la sobirania.

Igualment les peces amb ROGER/PETRUS convenen a Roger III o Roger Pere, per raons semblants. D'una banda la distinció amb Roger II fill de Bernat, que seria, en tot cas Roger Bernat. De l'altra assenyalar la filiació de Roger, fill de Pere, que marca la línia d'hereus.

No coneixem peces atribuïbles a Roger II. Si va emetre (suposant evidentment efectiu el seu govern, cosa que no hem pogut comprovar) ho hauria fet, molt probablement en la forma ROGER/BERNARDUS, a fi de distingir les seves monedes de les de Roger Pere o Roger III.

Podem afegir, a favor de l'atribució a Pere Ramon de la peça amb PITRUS CO/RAMANDO, que als documents apareix el seu nom també en la forma de Pere Ramon i que el pes de la peça és relativament alt: 1,03 grams. També cal observar la persistència del monograma odònic en aquesta peça, seguint els tipus de Roger el Vell.

Aquestes conclusions ens permeten descartar que la presència de dos noms a les monedes expressin un condomini. El que marquen és la filiació del comte. Això resta també demostrat en observar que Pere bisbe no expressa pas l'evident condomini que té amb Pere Ramon o amb Bernat. D'altra banda, la peça PITRUS CO/RAMANDO no tindria sentit com a condomini ja que mai coincideixen en aquesta situació un comte Pere amb un comte de nom Ramon. És clar, doncs, que només la nostra interpretació es sosté.

Assaig d'ordenació

Resumint les atribucions a què hem pogut arribar per diferents camins sembla que podem donar per resoltes les següents:

Roger el Vell	CIVITATES/CARCASSONA
Pere Ramon	PITRUS CO/RAMANDO
Pere, bisbe	PETRUS EPI
Roger Pere (o Roger III)	ROGER/PETRUS
R. Berenguer I	RAMUNDO i LV+
R. Berenguer II	RAMUNDO i tres I al voltant d'anell
R. Berenguer III	BIAQUINO
Ramon Roger Trencavel	R ROG COTE
Simó de Montfort	SIMO COMES

Entre els diferents comtes possessors de Carcassona ens manca atribuir moneda als següents:

Bernat I (1012-1038)
 Roger II (1050-1064)
 Berenguer Ramon II (1082-1083)
 Bernat Ató (1083-1120 / 1124-1130)
 Roger IV (1130-1150)
 Ramon Trencavel I (1150-11677)
 Ramon Trencavel II (1167-?)
 Roger V (? -1194)
 Ramon Trencavel III (1224-1227 /1247)

Aquesta llista pot, però, ésser escurçada atenent a diferents consideracions. Podem eliminar tot seguit Berenguer Ramon II, ja que no coneixem cap moneda a nom de Berenguer. També resulta improbable una emissió en le seu brevíssim regnat.

Ja hem assenyalat la improbabilitat pel que fa al dubtós Roger II que, d'haver tingut la sobirania i encunyat ho hauria fet en peces de llegenda ROGER/BERNARDUS que no han pas arribat.

Igualment sembla descartable Ramon Trencavel III. La seva sobirania fou sempre precària i d'altra banda, tampoc coneixem peces que segueixin la tradició creada pel seu pare i seguida per Simó de Montfort.

Ens resten doncs uns comtes de noms Bernat, Roger i Ramon i un conjunt de peces que efectivament porten aquests noms. La dificultat per a repartir els tipus existents entre els comtes sens moneda atribuïda és molt gran ja que ens manquen elements suficientment determinants.

Tal com diu Dhénin²⁵ és lògic d'atribuir a Roger V el diner que té tipus idèntics al de Ramon Roger Trencavel, essent Roger V el seu immediat antecessor.

Si tenim present que Carcassona fou un comtat que oscil·la permanentment entres les òrbites de Tolosa i Barcelona és lògic de fer una comprovació entre els paral·lelismes tipològics dels tres comtats. Això ens pot ajudar a fixar la cronologia dels tipus restants.

Així trobem que ja de bell antuvi els tres comtats presenten en cronologies molt apropades tipus d'arrel carolíngia amb monograma edònic essent anònimes les peces de Tolosa i Carcassona i amb quatre anells i a nom de Ramon Borrell la de Barcelona i amb tres anells:

Tolosa abans del 950	Quatre anells ²⁶
Carcassona Roger el Vell (957-1012)	Quatre anells
Barcelona Ramon Borrell (992-1017)	Tres anells

25. «Le troisieme...» op. cit. pàg. 194.

26. El tipus amb monograma odònic fou emprat també per Guillem Tallaferro (950-1037). Vid. Caron. *Monnaies...* op. cit. Tipus 308.

Si avancem en el temps veurem que tant Tolosa com Barcelona generen tipus propis (efígies a Tolosa, creus calades a Barcelona), però que en conjunt hi ha molts tipus amb trets comuns.

Així la sèrie tolosana iniciada de forma nominativa per Guillem Tallaferro (950-1037) presenta lletres en el camp i creus interiors. Amb Guillem IV (1060-1088) apareix ja la típica crossa, acompanyada de creus i símbols que, alternant amb altres tipus anirem retrobant fins al final dels amonedaments. Cal observar doncs que enmig de les crosses s'hi intercalen, de nou, lletres en el camp. També, que la creu passant innovada per Bertran (1105-1112) torna a desaparèixer amb el seu successor. En conclusió, la ruptura de tipus no és significativa i hom juga dins un grup d'estampes que sovint s'alternen.

No tindrà res d'estrany, doncs, que a Carcassona succeixin fets semblants tot observant com sovint s'enmiralla amb el numerari tolosà. Així, el tipus de doble crossa superada de creu i S-O als espais de la creu es dona a Tolosa amb Alfons Jordà o Alfons II (1112-1148). Es tracta d'un tipus força determinat que trobem de forma gairebé idèntica a Carcassona a nom d'un comte Roger. Podem convenir, doncs, que és adient per a Roger IV (1130-1150).

El tipus amb quatre anells als espais d'una creu passant resulta ben pròxim al diner de Pere el Catòlic per a Barcelona, probablement el model pres. Conviniria millor, doncs, a Roger V (1167-1194).

Resta encara, a nom d'un Roger, el tipus amb crossa i creueta d'inspiració tolosana. Aquest tipus sembla ésser tardà dins el regnat del tolosà Guillem IV (1060-1088) ja que els seus altres tipus presenten lletres en el camp com les monedes dels seus antecessors.²⁷ Resulta, doncs, difícil pensar en una possible emissió de Roger II de Carcassona (1050-1060) de qui ja hem dit, d'altra banda que el nom avinent, si hagués amonedat, hauria estat el de Roger Bernat per distingir-se de Roger Pere. Cal, doncs, pensar en algun Roger posterior a Bernat Ató. Com que el dit Bernat té un tipus semblant potser és més avinent de donar aquesta peça a Roger IV. Tindríem quatre tipus a nom de Roger repartits dos a dos entre Roger IV i Roger V, els dos únics cronològicament avinents per a les atribucions d'aquestes monedes.

Pel que fa a les monedes a nom de Bernat, hom les ha atribuït sempre en bloc a Bernat Ató. Cert és que el seu regnat és llarg i dividit per dues etapes, la qual cosa pot justificar l'existència de diferents tipus, però tampoc es pot descartar que algun dels tipus a nom de Bernat correspongui, en realitat, a Bernat I, el fill de Roger el Vell.

27. Darrerament, G. DEPEYROT s'interroga sobre aquest tipus i pensa en una mala lectura d'un diner de Ramon. Això els situaria més tard i, en conseqüència reforçaria la nostra hipòtesi. Vid. G. DEPEYROT. «Le trésor de Toulouse». *Annales du Midi*. 94. núm. 157. 1982. pp. 125-149. Nota 55. pàg. 141.

Dels tres tipus a nom de Bernat, el que porta creu a l'anvers i creu tallant amb besant al revers sembla clarament relacionable amb les darreres emissions carcassoneses de Roger V i Ramon Roger Trencavel. És probable que Bernat Ató copiés d'una banda la creu encetada per Guillem IV de Tolosa (1060-1088) i de l'altra la creu tallant de Bertran (1105-1112), d'altra banda ja utilitzada per Ramon Berenguer III en el tipus BIAQINO. Es tractaria doncs, molt probablement, d'un tipus tardà de Bernat Ató, emès en el segon sector del regnat: 1124-1131. Recordem que la creu serà també present en la major part dels tipus tolosans d'Alfons Jordà (1112-1148).

Els altres dos tipus a nom de Bernat porten creus interiors, l'un cantonada de punts i l'altre superant un anell. De l'altra banda, al camp hi ha les lletres ATE o TATE que semblen completar la llegenda CARCASONA CIVI a fi de donar CIVITATE. La similitut en la solució del camp de l'anvers amb el TAE o TATE i l'apropament dels pesos no ens permeten de poder suposar amb fermesa que un dels tipus pugui ésser de Bernat I. És cert que els tipus amb lletres en el camp són més arcaics, però també cal considerar que la forma de lletres en el camp al voltant d'un punt (cas dels tipus ara comentats amb TAE o TATE) no apareixen fins al dinar amb tres I que nosaltres hem cregut de Ramon Berenguer II. Si haguéssim de «triari» un tipus per a Bernat I, el de la creu sobre anell al revers, del qual abans hem descrit per primer cop l'òbol, seria el més adient pels seus pesos superiors. De tota manera no tenim prou elements per variar l'atribució.

Ens resta per comentar un dels tipus a nom de Ramon, aportat per Caron i que nosaltres vàrem suposar de Ramon Berenguer II. És possible que, en realitat, aquest dinar sigui d'algun dels Ramon posterior, és a dir, de Ramon Trencavel I o Ramon Trencavel II. Efectivament, si bé els altres diners a nom de Ramon ens donaven pesos 1,25/1,15/1,14 aquest només pesa 1 gram. Diferències de pes en tant pocs exemplars no poden ésser determinants per elles mateixes, però també cal considerar la presència en el revers de punt i creixent alternant els espais de la creu, característica pròpia dels tipus carcassonesos tardans. Encara podríem afegir que el tipus de lletra (dins el que permet apreciar el dibuix) sembla menys triangular, la llegenda és correcta (recordem els casos RAMANDO, RVMANDO dels anteriors) i la creu interior més estilitzada, conjunt de detalls que semblen conferir-li més modernitat. D'altra banda sembla ben avinent de pensar en emissions dels dos Ramon Trencavel, dins un comtat amb llarga tradició monetària. Com que els tipus amb lletres en el camp són, de tota manera dins el grup arcaic, potser caldria situar la peça en el primer dels Ramon Trencavel (1150-1167).

Es tracta, certament, d'una hipòtesi que caldria poder reforçar, i per tant insuficient per a variar l'atribució.

Hem d'advertir, finalment, que la present ordenació s'ha basat en els materials aportats per Poey d'Avant i Caron (els quals repertoriaren tipus trobats per investigadors anteriors, com per exemple Chalande) i pels nous tipus aportats o descrits correctament per Dhénin i nosaltres mateixos. Ignorem si hi ha altres apor-

tacions puntuals posteriors ja que no ens ha estat possible fer una comprovació sistemàtica.

En qualsevol cas ens ha semblat que els nous tipus ara descoberts i les dades que podien donar-nos les fonts històriques catalanes bé justificaven un assaig d'ordenació.

CONCLUSIÓ

L'exposició anterior ha assajat únicament d'ordenar un xic les atribucions de la moneda carcassonesa i de presentar alguns tipus nous, essent el més destacable l'òbol de Simó de Montfort.

Hi ha encara, però, molts altres problemes pendents en relació amb aquesta sèrie monetària.

La seva llei sembla que es mantingué en vuit diners durant un llarg temps. Les anàlisis fetes sobre tipus tardans semblen confirmar-ho.²⁸ És una llei alta si comparem amb Barcelona ja que en temps de Ramon Roger Trencavel el diner barceloní tenia un contingut d'argent de la meitat. És, en canvi, una llei equiparable a la de l'amonedament tolosà. Els diners carcassonesos i tolosans tenien, doncs, valors semblants. Els seus papers en l'àmbit llenguadocià eren, però, ben diferents. Mentre el tolosà és una moneda expansiva que competeix ardidament amb el morlà i el melgorès, el diner carcassonès amb prou feines abasta els pagaments de la vila comtal. Dins el comtat de Carcassona hi corre llargament el diner melgorès.²⁹ La feblesa en l'evidència numismàtica actual concorda bé amb aquest baix tenor de presència del carcassonès en el circulant del Llenguadoc.

¿Per què aquesta moneda d'alta llei tingué un paper tan secundari? Aquesta seria, certament, una altra via de recerca.

CATÀLEG

Fins avui hom s'ha hagut de servir, per a catalogar la moneda carcassonesa, de l'aplec de Poey d'Avant, al qual hom havia d'afegir les noves aparicions recopilades per Caron o Dhènin i que, a l'excepció d'aquest darrer en donaven només

28. F. DUMAS - J. N. BARRANDON, *Le titre et le poids de fin des monnaies sous le regne de Philippe Auguste (1180-1223)*. Paris 1982. Per als diners de Roger V dona continguts d'argent de 58,5 i 67,2. Per al diner de Ramon Roger Trencavel dona 57,0. Per a 8 diners el contingut d'argent hauria d'ésser de 63,8. La dispersió en els dos valors de Roger no permet de treure conclusions de baixada de llei amb un únic valor per a Ramon Roger Trencavel.

29. G. DEPEYROT. «Les trésors et la diffusion...» op. cit. També M. CASTAING-SICARD, «Monnaies féodales...» op. cit.

dibuixos.³⁰ En les nostres peregrinacions per museus europeus a la recerca de la moneda catalana hem recollit també fotografies i dades dels numeraris llenguadocians relacionats amb Catalunya. Això ens permet ara de dreçar un catàleg que procurarà ésser el més exhaustiu possible, reunint el material publicat i els exemplars recollits per nosaltres, amb l'afegit dels tipus inèdits que ja hem comentat.

Carlemany (768-811)

1. Diner d'argent. Tipus no reformat (anterior al 793/794).

a/ CARO/LVS en dues línies

r/ CAR/CAS en dues línies

p: — Ø: - Engel i Serrure pàg. 207³¹

Aquesta peça, recollida també per Prou³² no apareix en el recull de Morrison-Grunthal a menys que es tracti de la núm. 251 descrita amb la llegenda +CAR/RA. S.³³ Si fos així pesaria 1,23 gr. i es trobaria en el monetari de Berlin. En qualsevol cas, aquests autors no donen il·lustració i per tant no és possible comprovar-ho.

Transició carolíngia (primera meitat del s. X)

Els exemplars que descrivim a continuació porten la llegenda GRATIA DI REX inaugurada per Carles el Calb (840-877) i en el camp un monograma odònic. No es coneixen doncs tipus immediatament posteriors al diner de Carlemany descrit en primer lloc. Els tipus que ara descriurem han d'ésser posteriors a Eudes (887-898) ja que porten el seu monograma, però presenten prou alteracions de llegenda per a poder pensar en un tipus immobilitzat que cobriria, quant menys, la primera meitat del s. X.

2. Diner d'argent de transició

a/ GRATIA D RE+ En el camp +ODO, una O pome-tejada

r/ .CARCASONACIA Creu interior

p: 1,60 grams Ø: 20 mm Gariel 15, Poey 3772, Saves 483³⁴

30. En el llunyà 1865 el canonge Verguet feia una primerenca aplicació de la fotografia a la numismàtica justament referida a la moneda de Carcassona. Els tipus coneguts eren, però, escassos. Vid *Photographie appliqué a la numismatique: monnaies des comtes et vicomtes de Carcassone, extraies de la collection du Musée de cette ville*. Carcassona 1865. Es tracta avui d'una obra introvable.

31. A. ENGEL - R. SERRURE. *Traité de Numismatique du Moyen Age*. Vol. I. Paris 1890.

32. M. PROU. *Les monnaies carolingiennes*. Paris 1892. pàg LXXV on descriu la llegenda en la forma incorrecta *Carcas...*, com si fos de lectura incompleta.

33. K.F. MORRISON - H. GRUNTHAL. *Carolingian coinage*. New York 1967. Aquesta obra conté nombrosos errors.

3. Diner semblant

a/ GRATIA I RE+ (retrògrada)	Com l'anterior
r/ CIACRCASONA	Creu interior
p: — Ø20 mm Gariel 16, Poey 3773	
4. Diner semblant

a/ GRATIA D RE+	Com l'anterior
r/ CARCASONA CI	Creu interior
p: — Ø — Poey 3774	
5. Diner semblant

a/ GR+TA TC IX	Com l'anterior
r/ +CARCASNA	Creu interior
p: — Ø — Poey 3775	
6. Diner semblant

a/ GR+TAT PCI+	Com l'anterior
r/ CARCASNA	Creu interior
p: 1,38 grams Ø19 mm Poey 3778, BNP	

Donem la descripció d'acord amb els dibuixos i no pas amb la descripció de Poey. Ja Caron adverteix de les diferències i que en havent pogut comprovar una peça, la descripció correcta era la del dibuix.

Roger el Vell (957-1012)

Els tipus amb monograma odònic que han substituït la llegenda GRATIA DI REX (més o menys alterada) per la de CIVITATIS (sovint també alterada) semblen clarament una derivació final dels anteriors. Resulta difícil fixar-ne exactament la cronologia però és molt probable que cobreixin, quant menys, el llarg regnat de Roger el Vell. Així ho accepten els numismàtics que han estudiat aquestes peces.

34. E. GARIEL. *Les monnaies royales de France*. Strassbourg 1883. Per a la catalogació prendrem les abreviatures Gariel per a aquesta obra, Poey, per a l'obra de F. Poey d'Avant *Monnaies féodales...* op. cit., Caron per a E. CARON, *Monnaies féodales...* op. cit., Saves per la part feudal de la descripció de monedes contingut al catàleg d'una exposició feta a Tolosa i que porta per títol *Monnaies du Haut-Languedoc* Toulouse 1963. Saves féu la part feudal i la major part de peces pertanyien a la seva col·lecció pel que fa al tema ara estudiat. També indiquem les col·leccions de procedència dels materials estudiats i fotografiats per nosaltres, que ens permeten il·lustrar i corregir o completar dades de les descripcions. Són les següents:

BNP-Cabinet des Médailles. Bibliothèque Nationale. Paris.

MPP-Museu Puig. Perpinyà.

FMC-Col·lecció Grierson. Dipositada al *Fitwilliam Museum* de Cambridge;

Procurem donar a conèixer tota l'evidència numismàtica, evitant les reiteracions. És per això que prescindim d'aquells exemplars de col·leccions antigues que trobem ara representats en Museus, ja que poden ésser les mateixes peces.

7. Diner d'argent anònim.
 a/ :CIAICSAONA Monograma odònic degenerat
 r/ CIVITATINON Creu interior
 p: 1,18 grams Ø: 18 mm BNP
8. Diner semblant
 a/ +CIO A . . (N) Idem
 r/ (C)IVITA(T)I(I) Creu interior
 p: 1,31 grams Ø: 18 mm BNP
9. Diner semblant
 a/ +CIDVI+TATIS Idem
 r/ +CARCASONA Creu interior
 p: 1,51 grams Ø: 20 mm Col. Joan Vilaret (S. Feliu de Guíxols)
10. Diner semblant
 a/ +CIDVI+TATIS Idem
 r/ +CARCASONA Creu interior
 p: 1,50 grams Ø: 20,5 mm Col. part.
11. Diner semblant
 a/ +CIOIACAON Idem
 r/ +CIVITATN Creu interior
 p: 1,32 grams Ø: 18 mm Poey 3776
12. Diner semblant
 a/ :CIAISCANA Idem
 r/ CIVITATINOM Creu interior
 p: 1,51 grams Ø: — Poey 3777

No tenim en compte el Poey 3779 perquè pot tractar—se d'una mala lectura tal com ha estat comprovat per al Poey 3778. Els exemplars 9,10 i l'òbol probablement inèdit que segueix procedeixen de la troballa que hem comentat en el text.

13. Òbol d'argent anònim.
 a/ +CIVVI+TATIS Idem
 r/ +CARCASONA Creu interior
 p: 0,58 grams Ø: 15 mm Col. Joan Vilaret (S. Feliu de Guíxols)

Pere, bisbe de Girona, comte en part de Carcassona (1012-1050)

14. Diner d'argent o billó
 a/ CARCASONA En el camp les lletres LVX
 r/ .PETRVS. EPI Creu interior
 p: 1,19 grams Ø: 17 mm Poey 3783. BNP
15. Diner idem
 a/ CARCASONA Idem
 r/ —PETRVS EPI Creu interior
 p: 1,20 grams Ø: 18 mm MPP

TRANSICIÓ (1a. meitat s.X)

2

6

Roger el Vell (957-1012)

7

8

9

13

Pere, bisbe (1012-1050)

14

15

36. Publicada per ADRIEN BLANCHET, *Revue Numismatique* 1905. LVIII.

Pere Ramon (1012-1050)

16

17

Roger Pere (1050-1067)

19

20

21

22

Ramon Berenguer I (1067-1076)

27

28

23. Diner de billó
 a/ +ROIGER Idem
 r/ +PETRAS Creu id.
 p: 1,22 grams Ø: 17 mm Saves. 484, Poey 3786
24. Diner de billó
 a/ +RODGER Idem
 r/ +PETRVS Creu id.
 p: — Ø: 16 mm Poey 3784
25. Diner de billó
 a/ +RODGER Idem
 r/ +PETRVS Creu id.
 p: 1,10 grams Ø: 16 mm Poey 3788
26. Diner de billó
 Com l'anterior. La G de RODGER més quadrada.
 p: — grams Ø: 18 mm Poey 3789

Poey d'Avant assenyala l'aparició d'una troballa que contenia una vintena d'exemplars d'aquest tipus.

Ramon Berenguer I (1067-1076)

27. Diner de billó
 a/ CARASONA En el camp de les lletres LVX
 r/ +RVMANDO Creu interior
 p: 1,14 grams Ø: 18 mm Poey 3780, Crus. 55, BNP
28. Diner de billó
 a/ CARASONA Idem
 r/ +RAMANDO Creu interior
 p: — Ø: 18 mm Poey 3781

Ramon Berenguer II (1076-1082)

29. Diner de billó
 a/ CARASONA En el camp tres I al voltant d'un anell
 r/ +RAMVND0 Creu interior amb punts als espais
 p: 1,15 grams Ø: 19 mm Poey 3782, Crus. 56
30. Diner de billó
 a/ CARCASONA En el camp les lletres RIV
 r/ RAIMVND0 Creu interior amb creixent i punt
 p: 1 gram Ø: 18 mm Caron 331, Crus. 57

Aquest darrer exemplar és el que podria també atribuir-se a Ramon Trencavel I (1150-1167).

Ramon Berenguer II (1076-1082)

29

30

Bernat Ató (1a. V. 1083-1120)

31

34

Ramon Berenguer III (1120-1124)

38

Bernat Ató (2a. V. 1124-1130)

39

Bernat Ató (1ª vegada: 1083-1120)

31. Diner de billó. Tipus amb creu interior
 a/ CARASONA CIVI En el camp les lletres ATE
 r/ BERNARDUS CO Creu interior amb punts als espais
 p: 1,08/0,98 grams Ø: 18 mm Poey 3790. BNP
31. Diner semblant
 a/ CAIASONA CIVI Idem
 r/ BERNARDUS CO Creu cantonada de D al 2n i 4t.
 p: — Ø: — Poey 3791
33. Diner semblant
 a/ CASS.NA CI En el camp les lletres TATO
 r/ BERNARDUS CO Creu interior amb punts als espais
 p: — Ø: — Poey 3796
34. Diner de billó, Tipus amb creu interior sobre anella.
 a/ CARCSONA CIVI En el camp les lletres TATE
 r/ BERNARDVS CO Creu interior sobre anell
 p: 1,3 grams Ø: 18 mm Poey 3793, BNP
35. Diner semblant
 a/ CARCASONA CIVI Idem
 r/ BERNARDVS CO Idem
 p: 1,1 grams Ø: 18 mm Poey 3794, MPP, Saves 486
36. Diner semblant
 a/ CARCASONA CIVI Idem però lletres TAT+
 r/ BERNARDUS CO Idem
 p: — Ø: — Poey 3795
37. Óbol del tipus creu interior sobre anella
 a/ CARCASONA CIVI En el camp les lletres TATE
 r/ BERNARDVS CO Creu interior sobre anella
 p: 0,46 grams Ø: 14 mm Inèdita

Ramon Berenguer III (1120-1124)

38. Diner de billó
 a/ CARASONACI En el camp les lletres ATE
 r/ B/IA/QI/N/O Creu tallant
 p: 0,95 grams Ø: 17 mm Poey 3810, Crus. 66, BNP

Bernat Ató (segona vegada: 1124-1130)

39. Diner de billó. Tipus de la creu tallant
 a/ CARASONACI En el camp AE i bàcul sobre anell
 r/ BE/RN/AD/C/O Creu tallant amb creixent i 3 punts
 p: 1,03 grams Ø: 17 mm Poey 3792

40. Diner semblant
 a/ CARASONA CIC Idem
 r/ BE/RN/AD/CO Idem
 p: 0,93 grams Ø: — Saves 485

Roger IV (1130-1150)

41. Diner de billó. Tipus de creu tallant
 a/ CAASONA CI En el camp les lletres AT (o bé MP)
 r/ RO/GE/RC/OM (M i E nexades). Creu tallant. Anells als espais
 p: 0,85 grams Ø: 18 mm Poey 3808 (versió dibuix)
42. Diner semblant
 Com l'anterior, amb anell al 3r. espai del revers
 p: 0,88/1,09 grams Ø: 18 mm Saves 491, MPP
43. Diner semblant
 Com els anteriors. Amb les lletres PAX al camp de l'anvers
 p: — Ø: — Poey 3809
44. Diner de billó. Tipus amb creu interior
 a/ CARASONA CI Dos bàculs superats de creueta
 r/ +ROGER COME Creu interior cantonada de S i anella
 p: 0,88 grams Ø: 17 mm Poey 3806, BNP
45. Diner semblant
 a/ CARASONA CI Idem
 r/ +ROGE COME Idem
 p: — Ø: — Saves 490
46. Diner semblant
 a/ CARASONA Idem
 r/ +ROGER COME Creu interior amb creixent al 3r. espai
 p: — Ø: — Poey 3807

Roger V (1167-1194)

47. Diner de billó.
 a/ CARCASONECE Bàcul i creueta
 r/ +ROGER COMES Creu interior amb punts a 1r. i 2n.
 p: 0,88 grams Ø: 17 mm Poey 3802 (versió dibuix), MPP
48. Diner semblant
 a/ CARCASONECI Idem
 r/ +ROGER COMES Idem
 p: — Ø: — Poey 3803

49. Diner semblant

- a/ CARCASONI CI Idem
 r/ +ROGER COMS Idem
 p: 0,78 grams Ø: — Poey 3805, Saves 488

En descriure els seus tipus 3803, 3804 i 3805, Poey canvia els tipus d'anvers a revers. Es tracta d'un error comprovable per la descripció de l'òbol 3804, que dona també Caron amb el núm. 332 i la descripció correcta. Aquesta coincideix també amb la de l'òbol descrit per Saves, que donem a continuació.

50. Òbol de billó. Tipus amb creu interior.

- a/ CARCASONI CI Bàcul i creuta
 r/ +ROGER COMES Creu amb punts al 1r. i 2n. espai
 p: 0,38 grams Ø: 14 mm Caron 332, Saves 489

Saves dona per al revers CONS. Com que la M i la E són nexades es pot tractar d'un petit descuit de lectura. La peça sembla que ha d'ésser la mateixa ja que les dues descripcions es fan sobre l'exemplar de Dassy, que després tingué Chalande i que passà a Saves.

51. Diner de billó. Tipus amb creu interior. Varietat amb A

- a/ :CARCASONI CI Bàcul creueta i A
 r/ +ROGER CON. . . Creu amb punts al 1r. i 4t. espai
 p: — Ø: 17 mm Poey 3801

52. Diner de billó. Tipus amb creu passant

- a/ CAASONA CI Bàcul entre I i punt i I
 r/ RO/GE/RC/ON Creu tallant. Creixent al 3r.
 p: 0,87 grams Ø: 17 mm Poey 3797

53. Diner semblant

- Semblant a l'anterior. Revers acaba OME (M i E nexades)
 p: 0,78 grams Ø: 17 mm BNP

54. Diner semblant

- Semblant a l'anterior
 p: 0,85 grams Ø: 17 mm Poey 3800

55. Diner semblant

- a/ CARCASSONI CI Idem
 r/ RO/GE/RC/ON Idem
 p: — Ø: 18 mm Poey 3799

56. Diner semblant

- a/ CAASONACI Idem
 r/ RO/GE/RC/OME
 (M i E nexades) Idem
 p: 0,85 grams Ø: 18 mm MPP

Roger IV (1130-1150)

42

44

Roger V (1167-1194)

47

50

51

53

56

57

57. Diner semblant
Com l'anterior
p: 0,92 grams Ø: 17 mm FMC
58. Diner semblant
Com l'anterior
p: 0,88 grams Ø: — Saves 491
59. Diner semblant
p: 0,90 grams Ø: 17,2 mm Col. part.
60. Òbol de billó. Tipus amb creu passant
a/ CAASONACI Bàcul entre I i punt i I
r/ RO/GE/RC/OME
(M i E nexades) Creu passant. Creixent a 3r.

Novament el dibuix ens mostra diferències a Poey d'Avant. Ara és COME en comptes del CON que ell llegeix. Això fa pensar que potser els altres exemplars (Poey 3797, 3799, 3800) també siguin d'aquesta lectura. Cal advertir que els traços de la E són a voltes molt petits.

Ramon Roger Trencavel (1194-1209)

61. Diner de billó.
a/ :CARCASSONE CI Bàcul entre I i punt i I
r/ RR/OG/C-O/TE Creu tallant cantonada de punts
(R i G barrades) (2n., 3r.) i creixents.
p: 0,875 grams Ø: 18 mm Dhénin
62. Òbol de billó
Mateixa descripció que el diner
p: 0,455 grams Ø: 14 mm Dhénin

Els pesos són els mitjos obtinguts per Dhénin de l'estudi de la troballa del castell comtal de Carcassona que comprenia 199 diners i 15 òbols d'idèntica descripció.

Simó de Montfort (1209-1218)

63. Òbol de billó
a/ :CARCASON' S barrada
r/ +SIMO COMES Creu interior amb besant (1r.7 i
punt 4t.
p: 0,45 grams Ø: 14 mm Inèdita

Ramon Roger Trencavel (1194-1209)

61

62

Simó de Montfort (1209-1218)

63

x4